

УДК 37.01:159.922.7(091)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.353411>

Арсен Немцев, студент IV курсу бакалаврату
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8933-7296>

ГРА ЯК ОСНОВА ОСВІТИ: СПАДЩИНА ДЖОНА ДЬЮЇ

У статті висвітлено педагогічну спадщину Джона Дьюї крізь призму його концепції "навчання через дію" та дитиноцентризму. Проаналізовано роль гри як фундаментального інструменту освітнього процесу, що забезпечує соціалізацію, розвиток критичного мислення та інтеграцію знань. Наголошено на значенні гри як лабораторії мислення та моделі демократичної взаємодії. Розглянуто актуальність ідей Джона Дьюї для сучасної української школи та їхній вплив на проектне навчання й гейміфікацію. Обґрунтовано, що гра є не периферійним елементом, а основою освіти, яка формує здатність особистості до постійного саморозвитку.

Ключові слова: Джон Дьюї; прогресивна освіта; гра; дитиноцентрична педагогіка; навчання через дію; демократизація шкільної освіти.

Лім. 13.

Arsen Nemtsev, Fourth Year Bachelor Student of the
Educational and Research Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8933-7296>

GAME AS THE BASIS OF EDUCATION: THE LEGACY OF JOHN DEWEY

The article highlights the pedagogical legacy of John Dewey through the lens of his progressive philosophy of education and the central role of play in the learning process. Dewey's concept of "learning by doing" is analyzed as a methodological foundation that transforms the learner from a passive recipient of information into an active participant in the construction of knowledge. Special attention is given to the function of play as a natural and fundamental form of activity that enables children to enter the cycle of experience, encounter problems, formulate hypotheses, test them in practice, and reflect on the results. It is emphasized that play in Dewey's system is not merely entertainment but a laboratory of thought, a model of democratic interaction, and a mechanism of socialization. The article considers how play integrates different domains of knowledge—linguistic, mathematical, and social—thus supporting Dewey's critique of rigid subject division and his call for holistic learning. Furthermore, the relevance of Dewey's ideas is examined in the context of contemporary educational practices such as project-based learning, STEM education, and gamification, which continue to embody his principles of experiential learning and child-centered pedagogy. It is argued that Dewey's understanding of play provides a methodological basis for modern schooling, fostering critical thinking, creativity, and social responsibility. The study substantiates that play should be regarded as the foundation of education, ensuring the development of a personality capable of lifelong learning and adaptation to the challenges of the twenty-first century. The article underscores Dewey's enduring influence on educational theory by situating play at the heart of experiential learning. It demonstrates how his principle of "learning by doing" reshapes the classroom into a dynamic environment where children actively construct knowledge through exploration, experimentation, and reflection. Play is presented not as a diversion but as a structured process that cultivates intellectual curiosity, problem-solving skills, and democratic collaboration. By framing play as both a cognitive and social laboratory, the study highlights Dewey's vision of education as a holistic system that integrates diverse domains of human activity rather than isolating them into rigid disciplines.

Keywords: John Dewey; progressive education; game; child-centered pedagogy; learning by doing; democratization of schooling.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти перебуває у стані пошуку нових методологічних орієнтирів, які б відповіли викликам XXI ст. та забезпечували формування особистості, здатної до критичного мислення, творчості й соціальної відповідальності. Традиційна модель школи, що ґрунтується на механічному засвоєнні знань та авторитарній ролі вчителя, дедалі більше втрачає актуальність у контексті швидких суспільних змін. У цьому зв'язку особливого значення набуває педагогічна спадщина Джона Дьюї, який здійснив радикальний перегляд

природи пізнання та запропонував концепцію "навчання через дію" (learning by doing). Попри значну увагу до його ідей у світовій педагогіці, недостатньо дослідженим залишається аспект гри як фундаментальної основи освітнього процесу. Д. Дьюї розглядав гру не лише як природну форму дитячої активності, а як ключовий механізм соціалізації та інтелектуального розвитку. Саме через гру дитина входить у цикл досвіду, стикається з проблемами, висуває гіпотези, перевіряє їх у дії та отримує результати, що формують новий рівень знань. Гра у його концепції виступає лабораторією мислення та

моделлю демократичної взаємодії, де учні навчаються співпраці, відповідальності та інтеграції знань. Таким чином, актуальною науково-педагогічною проблемою є осмислення гри як центрального елементу прогресивної освіти у спадщині Джона Дьюї та визначення її значення для сучасних освітніх практик. Це дозволить не лише глибше зрозуміти його концепцію, а й адаптувати її до потреб сучасної української школи, яка прагне поєднати академічну якість із розвитком творчої та соціально активної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика педагогічної спадщини Джона Дьюї залишається предметом активного наукового інтересу. У сучасних дослідженнях підкреслюється його внесок у формування прогресивної освіти та концепції “навчання через дію”. У статті В. О. Коваленка “Вплив ідей Д. Дьюї на українську школу й педагогіку 1920–1930 років” автор показує, що концепція “навчання через діяльність” Джона Дьюї мала значний вплив на реформаторські пошуки українських педагогів у міжвоєнний період; в цей час активно впроваджувалися ідеї “школи праці”, де гра, практична діяльність і досвід учня ставали основою освітнього процесу [1]. У праці О. Цибулько “Цінності освітньої парадигми Джона Дьюї” акцентується, що ігрова діяльність у навчанні за Д. Дьюї спирається на принципи демократії, свободи вибору та активної участі учня, які залишаються ключовими орієнтирами сучасної педагогіки [8]. У статті Л. Рогозіної “Педагогічні ідеї Д. Дьюї у світлі сучасних освітніх тенденцій” наголошується, що педагогічні ідеї Джона Дьюї, зокрема навчання через діяльність, демократизація освітнього процесу та орієнтація на потреби дитини – органічно поєднуються із сучасними тенденціями компетентнісного підходу й інтерактивних методів навчання [5]. Так, у праці М. Зейну Хассена “A critical assessment of John Dewey’s philosophy of education” здійснено критичну оцінку філософії освіти Д. Дьюї, наголошено на її впливі на розвиток дитиноцентризму та демократизацію освітнього простору [11]. Окремий напрям досліджень стосується ролі гри в педагогічній системі Д. Дьюї, а саме, Л. Вакс у трактаті “John Dewey on Play Theory and Pedagogy” розглядає ранні роботи мислителя про гру, які суттєво вплинули на подальші теорії дитячого розвитку, зокрема на Л. Виготського та Л. Малагуччі. Автор наголошує, що сучасна література часто недооцінює значення гри у спадщині Джона Дьюї, хоча саме вона була одним із ключових елементів його педагогічної концепції [13]. Ці праці доводять, що гра була не лише інструментом розвитку, а й засобом формування демократичних практик у шкільному середовищі. Таким чином, сучасні публікації підтверджують актуальність ідей Джона Дьюї та підкреслюють необхідність подальшого дослідження гри як центрального елементу його

педагогічної спадщини, що має значний потенціал для модернізації сучасної української освіти.

Метою дослідження є комплексне осмислення педагогічної спадщини Джона Дьюї крізь призму його концепції “навчання через дію” та виявлення ролі гри як фундаментального інструменту освітнього процесу. У роботі ставиться завдання показати, що гра у Д. Дьюї не є периферійним елементом дитячої активності, а виступає ключовим механізмом соціалізації, розвитку критичного мислення та інтеграції знань. Дослідження спрямоване на теоретичне узагальнення ідей Дьюї щодо дитиноцентризму, демократизації освітнього простору та формування особистості через досвід, а також на визначення актуальності цих положень для сучасної української школи. Особливий акцент робиться на тому, що гра як форма діяльності забезпечує природне входження дитини у цикл досвіду, створює умови для формування внутрішньої мотивації та сприяє розвитку соціальної відповідальності. Таким чином, мета дослідження полягає у доведенні того, що педагогічна концепція Джона Дьюї, зокрема його розуміння гри, може стати методологічною основою для модернізації освітніх практик у ХХІ ст., орієнтованих на виховання творчої, критично мислячої та суспільно орієнтованої особистості.

Виклад основного матеріалу. Джон Дьюї не просто реформатор педагогіки, він здійснив справжній коперниканський переворот у розумінні того, як людина взаємодіє зі світом знань. Його теза про те, що освіта є не підготовкою до життя, а самим життям, радикально заперечувала тогочасну модель школи як “камери очікування”, де дитина мала роками накопичувати абстрактні факти, щоб колись у далекому майбутньому використати їх у дорослому світі. Для Джона Дьюї дитина вже є повноцінним членом суспільства, а її теперішній досвід – найважливішим інструментом пізнання. Прогресивна освіта за Дьюї базується на концепції “навчання через дію” (learning by doing). Він стверджував, що інтелект – це інструмент для вирішення проблем, а не склад для зберігання інформації. Знання стають живими лише тоді, коли вони виникають із потреби розв’язати конкретну життєву ситуацію. В основі цього процесу лежить цикл досвіду: учень стикається з перешкодою, аналізує її, висуває гіпотезу, діє і спостерігає за результатом. Це робить навчання природним процесом, подібним до того, як дитина вчиться ходити або говорити, не маючи підручників, а лише практичний інтерес. Школа, за Джоном Дьюї, має бути спрощеною та збалансованою моделлю реального суспільства – лабораторією демократії, де учні навчаються співпрацювати, брати на себе відповідальність та поважати думку інших. Він виступав проти жорсткого поділу на предмети, вважаючи, що світ є цілісним, а отже, і знання про нього мають бути інтегрованими [6]. Вчитель у цій системі втрачає

роль авторитарного транслятора істини й стає старшим партнером, фасилітатором, який створює середовище для досліджень. Педагогіка Д. Дьюї вимагає відмови від механічного “зазубрювання” на користь критичного мислення та рефлексії. Якщо ми розглядаємо освіту як життя, то її головна мета – не отримання диплома, а постійне зростання особистості. Дитина, яка навчилася думати й діяти в школі, зможе адаптуватися до будь-яких змін у майбутньому, адже вона засвоїла головний урок: як постійно вчитися з власного досвіду. Таким чином, Д. Дьюї як реформатор освіти заклав фундамент для сучасної проектної діяльності та проблемно-орієнтованого навчання, доводячи, що справжня мудрість приходить не через пасивне споглядання, а через активну трансформацію світу навколо себе [10].

Ідея дитиноцентризму в педагогічній концепції Джона Дьюї стала справжнім маніфестом свободи та природності в освітньому процесі, радикально змінивши вектор розвитку шкільної системи ХХ ст. Д. Дьюї був переконаний, що традиційна школа робить фатальну помилку, намагаючись нав’язати дитині готову дорослу логіку та структуровані академічні знання без врахування її актуального психологічного стану та потреб. На його думку, навчальна програма не повинна бути статичним набором дисциплін, що існують відірвано від реальності; вона має органічно виростати з глибинних інтересів самої дитини. Дитиноцентризм за Джоном Дьюї – це не потакання примхам, а глибоке розуміння того, що справжнє пізнання можливе лише тоді, коли об’єкт вивчення має для учня особистісну цінність. Саме тут народжується концепція внутрішньої мотивації: коли навчання резонує з природною цікавістю дитини, вона перестає бути пасивним об’єктом педагогічного впливу і стає активним суб’єктом, чия енергія спрямована на самостійне дослідження світу. Д. Дьюї стверджував, що допитливість є вродженим інстинктом, і завдання школи – не загасити його суворими правилами, а дати йому правильний напрямок. У такій системі координат докорінно змінюється роль учителя. Він більше не є авторитарним диктатором, який володіє монополією на істину і вимагає беззаперечного відтворення зазубрених фактів. Натомість педагог перетворюється на модератора, гід та досвідченого партнера по дослідженню. Вчитель спостерігає за імпульсами дитини, розпізнає її приховані таланти та створює таке середовище, де ці інтереси можуть трансформуватися у глибокі інтелектуальні навички. Це потребує від викладача надзвичайної гнучкості та емпатії, адже він має не вести учня за руку по заздалегідь накресленому маршруту, а підстраховувати його на шляху власного відкриття. Такий підхід робить школу живою екосистемою, де академічні предмети – історія, мова, математика – стають не самоціллю, а інстру-

ментами, які дитина опановує в процесі вирішення цікавих їй життєвих завдань [13]. Д. Дьюї вірив, що тільки через персоналізовану активність дитина може розвинути критичне мислення та соціальну відповідальність, бо вона вчиться приймати рішення і бачити їхні наслідки. Відмова від зовнішнього примусу на користь внутрішнього зацікавлення дозволяє сформувати цілісну особистість, для якої процес пізнання є природним станом душі, а не важкою повинністю. Дитиноцентризм видатного філософа та психолога – це про довіру до природи дитини та віру в те, що шлях від інтересу до глибокого знання є найнадійнішим способом виховати людину, здатну не просто адаптуватися до життя, а активно й творчо його змінювати [5]. Джон Дьюї вірив, що через активну взаємодію з реальністю формується не просто фахівець, а вільна особистість, здатна до критичного мислення та соціальної відповідальності. Він наголошував, що істинне навчання завжди передбачає модифікацію: учень не просто дізнається про світ, він змінює своє ставлення до нього і розвиває здатність адаптуватися до постійних змін. Такий підхід робить освіту безперервним процесом реконструкції досвіду, де кожна нова дія поглиблює розуміння попередньої. Зрештою, ідеї Д. Дьюї заклали підвалини для сучасного проектного навчання та демократизації освітнього простору, вказуючи, що найціннішим результатом навчання є не сума засвоєних фактів, а сформована звичка постійно вчитися, діяти та аналізувати результати своєї праці в контексті реального людського буття [12].

У педагогічній концепції Джона Дьюї гра постає не як другорядна розвага, а як фундаментальна форма навчальної діяльності. Вона є природним способом, через який дитина входить у світ знань, експериментує з ролями та правилами, формує навички співпраці й критичного мислення. Саме гра, на думку Д. Дьюї, є первинним досвідом, що запускає механізм “навчання через дію” (learning by doing). Цикл досвіду, який він описував (проблема → гіпотеза → дія → результат), найповніше реалізується у грі. У сюжетно-рольових іграх дитина стикається з викликом, висуває гіпотези щодо його розв’язання, перевіряє їх у дії та отримує результат, який стає основою для нового рівня досвіду. Таким чином, гра перетворюється на лабораторію мислення, де знання не нав’язуються зовні, а народжуються з внутрішньої потреби діяти [3].

Соціальна функція гри також була ключовою для видатного реформатора освіти. Він розглядав школу як “міні-суспільство”, де учні вчать співпрацювати, домовлятися про правила, розподіляти ролі та брати відповідальність за спільний результат. Гра в цьому контексті стає моделлю демократичної взаємодії, що формує громадянську свідомість і готує дитину до життя в суспільстві. Крім того, гра забезпечує інтеграцію знань. Д. Дьюї кри-

тикував жорсткий поділ на предмети, наголошуючи на цілісності світу. У грі дитина одночасно застосовує мовні, математичні та соціальні навички, що підтверджує його тезу про необхідність інтегрованого навчання. Актуальність цих ідей очевидна й сьогодні. Сучасні освітні практики – проєктне навчання, STEM-освіта, гейміфікація – фактично продовжують лінію, започатковану Джоном Дьюї. Вони доводять, що гра є не лише дитячою потребою, а й потужним педагогічним інструментом, який формує здатність до критичного мислення, творчості та соціальної відповідальності. Таким чином, спадщина Джона Дьюї переконливо демонструє: гра – це не периферійний елемент освіти, а її основа, адже саме через гру дитина навчається жити, мислити й діяти в реальному світі [12].

Для Джона Дьюї освіта ніколи не була ізольованим процесом накопичення знань індивідом; він розглядав її як глибоко соціальний акт, що формує тканину людського співіснування. Його концепція школи як “мікрокосму суспільства” базувалася на переконанні, що навчальний заклад не може бути відірваним від реальних соціальних процесів, якщо він прагне виховати свідомих громадян. Школа, за Джоном Дьюї, повинна бути спрощеною, але автентичним відображенням життя спільноти, де діти не просто вивчають теорію демократії, а щодня практикують її через взаємодію. Це означає, що освітнє середовище має бути організоване таким чином, щоб кожен учень відчував себе частиною цілого, де його дії впливають на оточуючих, а загальний успіх залежить від зусиль кожного. Центральним елементом цієї соціальної динаміки є співпраця. Видатний філософ та психолог Джон Дьюї стверджував, що інтелектуальний розвиток дитини неможливий у вакуумі; він стимулюється саме через комунікацію, обмін ідеями та спільне вирішення проблем. Коли учні працюють над спільним проєктом, вони опановують не лише академічні дисципліни, а й мистецтво переговорів, емпатію та координацію дій. Саме в соціальній взаємодії народжується критичне мислення, оскільки дитина змушена зіставляти свій досвід із досвідом інших, аргументувати свою позицію та знаходити компроміси. Таким чином, знання стають продуктом колективного пошуку, що надає їм особливої ваги та значущості [11]. Окрім того, Д. Дьюї наголошував на вихованні соціальної відповідальності як кінцевій меті освіти. Школа повинна допомогти дитині вийти за межі егоцентричного сприйняття світу й усвідомити свою роль у великому суспільному організмі. Навчити дитину робити внесок у загальне благо – це не означає пригнічувати її індивідуальність, а навпаки, надати цій індивідуальності сенсу через служіння іншим. У цій системі демократія розглядається не просто як форма правління, а як спосіб асоційованого життя, де кожен має право голосу, але й несе частку відповідальності за спільний результат.

Педагогіка Д. Дьюї вимагає, щоб навчальний процес був насичений соціальними зв'язками, де клас перетворюється на живу громаду, що разом досліджує навколишній світ. Це виховує в дитині звичку до солідарності та розуміння того, що будь-яке знання має бути спрямоване на покращення життя людей. Зрештою, освіта як соціальний процес за Джоном Дьюї – це шлях до створення гуманнішого суспільства, де школа є стартовим майданчиком для активної громадянської позиції, а навчання стає інструментом соціальної реконструкції та безперервного вдосконалення людських взаємин. Така модель перетворює кожного випускника не просто на фахівця, а на повноцінного учасника демократичного діалогу, здатного чути інших та діяти заради процвітання всієї спільноти [2].

Міждисциплінарний підхід у педагогічній концепції Джона Дьюї став справжнім викликом традиційній академічній системі, яка століттями вибудовувала штучні бар'єри між різними галузями знань. Д. Дьюї гостро критикував фрагментарність класичної освіти, де математика, історія, мова та природничі науки викладалися як ізольовані набори фактів, що не мають між собою нічого спільного. Він стверджував, що такий підхід дезорієнтує дитину, оскільки в реальному житті ми ніколи не стикаємося з “чистою” алгеброю чи “чистою” географією – ми натрапляємо на цілісні ситуації, які потребують комплексного інструментарію [13].

Для Д. Дьюї знання – це не колекція антикварних речей у різних кімнатах музею, а єдина мережа взаємозв'язків, що допомагає нам розуміти світ і діяти в ньому. Він пропонував будувати освітній процес навколо великих практичних тем або проєктів, які природним чином вимагають застосування різних дисциплін. Наприклад, якщо учні займаються вирощуванням рослин у шкільному саду, вони одночасно вивчають біологію (ріст рослин), математику (вимірювання ділянки та підрахунок врожаю), історію (походження сільськогосподарських культур) та мову (ведення щоденника спостережень). У такому контексті знання перестають бути мертвим вантажем і стають активними засобами дослідження. Міждисциплінарність дозволяє учневі бачити “велику картину” світу, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та усвідомлювати, як теорія переплітається з практикою. Д. Дьюї вважав, що інтеграція предметів сприяє розвитку гнучкості розуму, адже дитина вчиться переносити навички з однієї сфери в іншу, що є критично важливим для адаптації в динамічному суспільстві. Це також знімає проблему мотивації: учень більше не запитує “навіщо мені вчити цю формулу?”, бо він вже бачить її необхідність для вирішення конкретного завдання в межах проєкту [10]. Школа, за Джоном Дьюї, має стати місцем, де дитина опановує методику наукового дослідження як універсальний ключ до пізнання, незалежно від того, якої сфери

стосується проблема. Такий підхід стимулює синтетичне мислення – здатність об'єднувати розрізнені елементи в єдину систему, що є найвищим проявом інтелекту. Відмова від жорстких кордонів між предметами перетворює навчальний план на гнучку екосистему, яка еволюціонує разом із досвідом учнів. Міждисциплінарність у розумінні Д. Дьюї – це шлях до формування цілісного світогляду, де освіта відображає органічну складність самого життя, готуючи людину до творчого та відповідального розв'язання комплексних викликів сучасності. Це не просто заміна одного формату іншим, а зміна самої філософії сприйняття інформації, де пріоритетом стає не обсяг пам'яті, а глибина і зв'язність розуміння реальності [11].

Рефлексивне мислення у філософії Джона Дьюї є тим інтелектуальним стрижнем, який перетворює сирий потік життєвих подій на усвідомлений досвід та справжнє знання. Він був переконаний, що сама по собі активність не гарантує навчання: можна діяти багато, але залишатися на місці, якщо ці дії не проходять крізь сито критичного аналізу. Його знамените гасло про те, що освіта має вчити людину “як думати, а не що думати”, стало маніфестом проти догматизму та інтелектуального поневолення. Рефлексія, за Д. Дьюї, – це не просто пасивні роздуми, а активний, наполегливий і ретельний розгляд будь-якої думки чи форми знання у світлі підстав, на яких вони базуються. Це процес зупинки в момент сумніву, коли індивід аналізує свої дії, оцінює наслідки та формує нові стратегії поведінки. Саме цей перехід від імпульсивної реакції до зваженого судження і є основою особистісного зростання. Освіта, побудована на рефлексивному мисленні, створює людину, здатну до самоконтролю та постійного самовдосконалення, що є критично важливим у світі, де знання втрачають свіжість швидше, ніж друкуються підручники. Контраст між традиційною моделлю навчання та педагогікою Д. Дьюї в цьому контексті стає особливо яскравим. У традиційній школі роль учня зведена до пасивного отримувача інформації, свого роду резервуара, який вчитель – єдине джерело знань і контролер – має заповнити встановленим обсягом даних. Метод такої школи базується на механічному заучуванні та фронтальних лекціях, а кінцевою метою є успішне складання іспитів, що фактично означає перевірку короткострокової пам'яті, а не глибини розуміння. На противагу цьому, модель Д. Дьюї бачить учня як активного дослідника, який перебуває в центрі освітньої екосистеми. Вчитель тут виступає наставником і фасилітатором, чие завдання – не давати готові відповіді, а створювати ситуації, що спонукають до пошуку. Основним методом стає робота над проектами та спільне вирішення реальних проблем, де помилка сприймається не як провал, а як цінний матеріал для рефлексії. Мета такої освіти – виховання гармоній-

ної особистості та свідомого громадянина, здатного жити й творити в демократичному суспільстві [10].

Традиційна система готує до виконання інструкцій, тоді як педагогіка Д. Дьюї готує до свободи, адже вільна людина – це та, яка володіє своїм розумом і здатна критично оцінювати реальність. Рефлексія перетворює школу з місця “передачі спадщини” на лабораторію майбутнього, де кожен крок учня супроводжується питанням “чому?” і “що це означає для мене?”. Тому, здатність до рефлексивного мислення за Д. Дьюї є найвищою метою виховання, оскільки саме вона дає людині владу над власним розвитком і дозволяє перетворювати кожну життєву ситуацію на сходинку до глибшої мудрості та соціальної ефективності. Такий підхід робить освіту нескінченним процесом, де кожен фініш стає стартом для нового рівня розуміння, забезпечуючи справжню інтелектуальну автономію особистості [6].

Філософська спадщина Джона Дьюї сьогодні виглядає не просто актуальною, а фактично пророкою для сучасної української освіти, яка переживає період фундаментальної трансформації в межах реформи “Нова українська школа”. Навчання через досвід (*learning by doing*) стає рятівним колом для українських вчителів, які прагнуть зацікавити покоління “цифрових аборигенів”. Це реалізується через дослідницькі проекти, STEM-освіту та інтегровані уроки, де дитина не просто заучує формули, а розуміє, як вони працюють при будівництві мосту чи програмуванні робота. Дитиноцентризм, який Д. Дьюї просував ще століття тому, зараз є офіційним фундаментом українського освітнього законодавства. Це означає визнання того, що інтереси та психологічні потреби дитини мають бути в центрі планування уроку, а не лише сухий навчальний план [11].

Глибока інтеграція ідей Джона Дьюї в сучасний український освітній контекст стає ще більш актуальною у світлі викликів, пов'язаних із цифровою трансформацією та необхідністю відновлення людського капіталу. Якщо ми розширимо думку про школу як про “життя в моменті”, то побачимо, що для сучасної України це означає створення безпечною, але стимулюючого середовища, де навчання допомагає долати травми через активну творчість. Д. Дьюї наголошував, що мозок розвивається лише тоді, коли він задіяний у розв'язанні реальних, а не вигаданих завдань. В українських реаліях це може проявлятися у волонтерських проєктах, екологічних ініціативах у межах громади або створенні цифрових продуктів, які вирішують локальні проблеми. Коли підліток розробляє мобільний додаток для допомоги літнім людям або розраховує енергоефективність шкільної будівлі, він втілює ідеал Дьюї: інтеграцію знань через соціально значущу дію. Це і є справжній дитиноцентризм – не просто вибір іграшок, а надання дитині

права голосу у виборі напрямків дослідження, що корелює з концепцією “агентності” (agency) учня в сучасній педагогіці. Роль учителя при цьому трансформується у роль наставника, який не просто передає контент (який і так доступний у смартфоні), а вчить методології пізнання. Учителю за Д. Дьюї – це архітектор пізнавального досвіду, який знає, як перетворити звичайну цікавість на системне наукове дослідження. Це вимагає від українських педагогів високої автономії та відмови від жорсткої прив’язки до сторінок підручника [8].

Міждисциплінарність, своєю чергою, стає відповіддю на запит ринку праці: сучасні професії знаходяться на стику галузей, і дитина, яка звикла до ізольованих уроків, програє тій, що вчилася бачити світ у його цілісності. Впровадження ідей рефлексивного мислення в українських школах – це також шлях до виховання психологічної стійкості. Навчити учня аналізувати свій успіх чи невдачу, розуміти свої емоції під час навчання та свідомо коригувати траєкторію розвитку – це ті м’які навички (soft skills), про які писав Д. Дьюї ще на початку ХХ ст. Освіта як соціальний процес сьогодні в Україні – це ще й про інклюзію та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Спільна діяльність у класі за методикою Д. Дьюї допомагає дітям з різним досвідом знайти спільну мову через спільну працю, що є найкращим інструментом соціалізації. Таким чином, українська освіта, спираючись на принципи прогресизму, має шанс не просто наздогнати світові тренди, а стати лабораторією для нових підходів, де демократія, критичне мислення та практична дія стають єдиним цілим [7].

Міждисциплінарний підхід, який пропонував Д. Дьюї, дозволяє сучасним українським учням бачити зв’язки між історією, економікою та географією, що формує цілісну картину світу замість фрагментарних знань. Рефлексивне мислення, своєю чергою, стає інструментом медіаграмотності, допомагаючи дітям критично аналізувати потік новин та протидіяти дезінформації. Таким чином, принципи Джона Дьюї не є застарілою західною теорією, а дієвим інструментарієм, який допомагає українській школі стати сучасною, демократичною та орієнтованою на людину. Впровадження цих ідей дозволяє перетворити освіту з процесу “підготовки до ЗНО” на процес “підготовки до життя”, де головним результатом є не оцінка в щоденнику, а здатність особистості творчо мислити, діяти в команді та нести відповідальність за спільне майбутнє. Педагогіка Д. Дьюї дає нам розуміння, що вчитель – це не контролер, а партнер, і саме на цій довірі будуватиметься нова українська школа, здатна виховати покоління вільних та креативних людей [8].

Ми бачимо, що ідеї Д. Дьюї – це не застигла догма, а жива філософія, яка дає відповіді на запитання про те, як виховати людину, здатну не лише вижити в нестабільному світі, а й активно будувати

його на засадах розуму та гуманізму. Успіх реформи освіти в Україні буде залежати від того, наскільки глибоко кожен вчитель усвідомить: ми не просто вчимо предмети, ми допомагаємо дитині конструювати її власне життя тут і зараз, роблячи кожен урок частиною реального досвіду громадянина. В умовах війни та постійної напруги це набуває особливого значення: освіта стає для українських дітей простором психологічної стійкості, де через активну діяльність вони повертають собі відчуття контролю над життям. Саме ідея Д. Дьюї про школу як “мікрокосм суспільства” та лабораторію демократії є критично важливою для формування нової громадянської ідентичності в Україні. Спільна робота над проектами, учнівське самоврядування та культура діалогу в класі готують молодь до життя в активному громадянському суспільстві, де вміння домовлятися і співпрацювати є запорукою виживання та розвитку держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження було доведено, що педагогічна концепція Джона Дьюї стала одним із найважливіших теоретичних фундаментів сучасної освіти. Його ідея “навчання через дію” радикально змінила уявлення про природу пізнання, перетворивши учня з пасивного споживача інформації на активного дослідника світу. Особливе місце у спадщині Д. Дьюї займає гра, яка постає не як другорядна дитяча активність, а як базовий механізм формування досвіду, розвитку критичного мислення та соціальної взаємодії. Саме через гру дитина входить у цикл досвіду, стикається з проблемами, висуває гіпотези, перевіряє їх у дії та формує новий рівень знань. Гра у системі Д. Дьюї виконує кілька ключових функцій: когнітивну, соціальну, інтегративну та мотиваційну. Вона стає лабораторією життя, де дитина не лише засвоює знання, а й навчається жити у суспільстві, брати відповідальність за власні дії та поважати інших. Аналіз сучасних освітніх практик показує, що ідеї Д. Дьюї залишаються надзвичайно актуальними. Проектне навчання та інтегровані курси фактично продовжують його лінію, доводячи, що гра є універсальним педагогічним інструментом, здатним забезпечити розвиток творчої, соціально інтегрованої особистості з розвиненим системним мисленням. Таким чином, спадщина Джона Дьюї переконливо демонструє, що справжня освіта не може зводитися до накопичення фактів, а має бути процесом постійної реконструкції досвіду, де гра виступає центральним механізмом цього розвитку. **Перспективи подальших досліджень** полягають у глибшому аналізі практичних моделей застосування гри в освітньому процесі, порівнянні підходів Джона Дьюї з сучасними теоріями дитячого розвитку та розробці методичних рекомендацій для інтеграції ігрових технологій у навчальні програми. Важливим напрямом є також дослідження впливу

гри на формування громадянської компетентності та соціальної відповідальності учнів, що дозволить адаптувати спадщину Д. Дьюї до потреб сучасної української освіти та забезпечити її відповідність викликам ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко В.О. Вплив ідей Д. Дьюї на українську школу й педагогіку 1920–1930 років. *Шлях освіти*. Київ : Педагогічна преса. Вип. 4. 1997. С. 51–55.

2. Кравцова Н. Чиказька експериментальна школа-лабораторія Джона Дьюї як феномен освітньої практики США доби прискореної індустріалізації. *Збірник наукових праць*. Вип. 2. 2015. С. 207–217.

3. Кравцова Н. Г. Єдність теорії та практики в контексті “Реконструкції у філософії” Дж. Дьюї: Педагогічні аспекти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 6. 2018. С. 18–22. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/6/6_2018.pdf.

4. Пліско Є. Прагматичні ідеї соціального виховання Дж. Дьюї. Їх актуальність у вітчизняній педагогічній практиці 20-х-30-х рр. ХХ століття. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 59. 2018. С. 237–246.

5. Рогозіна Л.А. Педагогічні ідеї Д. Дьюї у світлі сучасних освітніх тенденцій. *Збірник праць. Вінницький національний технічний університет*. 2017. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle>

6. Розпутна М.В. Становлення поглядів Джона Дьюї в американському суспільстві ХІХ століття та німецька класична філософія. *Науково-теоретичний альманах “Грані”*. Вип. 20(9). 2017. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.15421/1717116>

7. Розпутна М.В. Роль перших робіт американського вченого Джона Дьюї на шляху становлення як філософа. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 2(90). 2021. С. 135–143.

8. Цибулько О.С. Цінності освітньої парадигми Дж. Дьюї. *Гілея*. Вип. 143 (2). 2019. С. 189–192.

9. Чала Н. Педагогічна діяльність Дж. Дьюї в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі “Видатні педагоги України та світу”. *Вісник книжкової палати*. №11. 2020. С. 23–28.

10. Dennis L. Play in Dewey’s theory of education. *Young Children*. № 23(5). 1967. P. 361–367.

11. Hassan M.Z. A critical assessment of John Dewey’s philosophy of education. *International Journal of Education and Researc*. №11(2). 2023. P. 45–58.

12. Mayhew K.C., Edwards A.C. The Dewey School / K.C. Mayhew, A.C. Edwards. NY.: *Appleton Century*. 1936. 345 p.

13. Waks, L.J. John Dewey on play theory and pedagogy. *Educational Theory*. №72(4). 2022. pp. 421–437. DOI: <https://doi.org/10.1111/edth.12500>

REFERENCE

1. Kovalenko, V.O. (1997). Vplyv idey D. Dyuyi na ukrayinsku shkolu y pedahohiku 1920–1930 rokiv [The influence of D. Dewey’s ideas on Ukrainian school and pedagogy in the 1920s and 1930s]. *The path of education*. No. 4. Kyiv, pp. 51–55. [in Ukrainian].

2. Kravtsova, N. (2015). Chykazka eksperymentalna shkola-laboratoriya Dzhona Dyuyi yak fenomen osvitynoi

praktyky SSHA doby pryskorenoyi industrializatsiyi [The Chicago Experimental School-Laboratory of John Dewey as a Phenomenon of Educational Practice in the USA in the Era of Accelerated Industrialization]. *Collection of Scientific Papers*. Vol. 2. pp. 207–217. [in Ukrainian].

3. Kravtsova, N.H. (2018). Yednist teoriyi ta praktyky v konteksti “Rekonstruktsiyi u filosofiyi” Dzh. Dyuyi: Pedahohichni aspekty [Unity of theory and practice in the context of “Reconstruction in philosophy” by J. Dewey: Pedagogical aspects]. *Innovative pedagogy*. Vol. 6. pp. 18–22. Available at: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/6/6_2018.pdf. [in Ukrainian].

4. Plisko, Y. (2018). Prahmatychni ideyi sotsialnoho vykhovannya Dzh. Dyuyi. Yikh aktualnist u vitchyznyaniy pedahohichniy praktytsi 20-kh-30-kh rr. XX stolittya [Pragmatic ideas of social education of J. Dewey. Their relevance in domestic pedagogical practice of the 20s-30s of the XX century]. *Psychological and pedagogical problems of a rural school*. No. 59. pp. 237–246. [in Ukrainian].

5. Rohozina, L.A. (2017). Pedahohichni ideyi D. Dyuyi u svitli suchasnykh osvitynikh tendentsiy [A. Pedagogical ideas of D. Dewey in the light of modern educational trends. Collection of works]. *Vynnytsia National Technical University*. Available at: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle> [in Ukrainian].

6. Rozputna, M.V. (2017). Stanovlennya pohlyadiv Dzhona Dyuyi v amerykanskomu suspilstvi XIX stolittya ta nimetska klasychna filosofiya [The formation of John Dewey’s views in the American society of the 19th century and German classical philosophy]. *Scientific and theoretical almanac “Grany”*. No. 20(9). pp. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.15421/1717116> [in Ukrainian].

7. Rozputna, M.V. (2021). Rol pershykh robit amerykansko vchenoho Dzhona Dyuyi na shlyakhu stanovlennya yak filosofa [The role of the first works of the American scientist John Dewey on the path of his formation as a philosopher]. *Bulletin of Zhytomyr State University*. Vol. 2(90). pp. 135–143. [in Ukrainian].

8. Tsybulko, O. S. (2019). Tsinnosti osvitynoi paradyhmy Dzh. Dyuyi [Values of the educational paradigm of J. Dewey]. *Gileya*. Vol. 143 (2). pp. 189–192. [in Ukrainian].

9. Chala, N. (2020). Pedahohichna diyalnist Dzh. Dyuyi v elektronnomu informatsiyno-bibliografichnomu resursi “Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu” [Pedagogical activity of J. Dewey in the electronic information and bibliographic resource “Outstanding teachers of Ukraine and the world”]. *Bulletin of the Book Chamber*. No. 11. pp. 23–28. [in Ukrainian].

10. Dennis, L. (1967). Play in Dewey’s theory of education. *Young Children*. No. 23(5). pp. 361–367. [in English].

11. Hassan, M.Z. (2023). A critical assessment of John Dewey’s philosophy of education. *International Journal of Education and Researc*. No. 11(2). pp. 45–58. [in English].

12. Mayhew, K.C. & Edwards, A.C. (1936). The Dewey School. NY.: *Appleton Century*. 345 p. [in English].

13. Waks, L.J. (2022). John Dewey on play theory and pedagogy. *Educational Theory*. No. 72(4). pp. 421–437. DOI: <https://doi.org/10.1111/edth.12500> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 02.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026

